

*Naturlig økologi
indebærer, at
dyrevelfærd,
miljø, klima og
sundhed går
hånd i hånd.*

Bedre vilkår for økologiske husdyr

AF BENT HINDRUP ANDERSEN, ARKITEKT M.A.A.

OG FORMAND FOR HUSDYR- OG FORSØGSDYRSUDVALGET I DYRENES BESKYTTELSE

Velfærden kan blive meget bedre i det økologiske husdyrhold. Lad denne artikel være en opfordring til, at der udvikles en strategi og nyorientering af det økologiske husdyrhold med højere satsning på nøjsomme dyr, øget diversitet og naturlighed som et alternativ til den industrialiserede økologi og som et reelt alternativ til den konventionelle husdyrindustri.

Industrialiseret økologi

Indtil videre har økologien hovedsageligt beskæftiget sig med regler for opstaldning og drift. Husdyrene skal med enkelte undtagelser på græs i sommerhalvåret, de skal have serveret økologisk foder, herunder grovfoder, have mere plads i staldene, og så skal de fravænnest senere. Der er med andre ord væsentligt større naturlighed og dyrevelfærd i det økologiske husdyrhold, som vi kender det i dag, sammenlignet med det konventionelle.

Så langt så godt.

Økologien har imidlertid langt fra løsrevet sig fra industrialiseringens svøbe – selv når det gælder anlæg og drift – og har stort set ikke forholdt sig til industrialiseringen af avl og foder. Jeg vil tillade

mig at kalde det dominerende økologiske husdyrhold, som holder sig til det økologiske regelsæt, for industrialiseret økologi. Det gælder både for grise-, kvæg- og fjerkræavl.

Avl og foder

For grisenes vedkommende har vi i det økologiske svinehold samme fødemaskiner som i det konventionelle med langt større kuld, end godt er. Det betyder en uacceptabel stor smågrisedødelighed. Ligeledes er hurtig tilvækst også målet inden for økologien. Det har resulteret i en industrialiseret økologisk gris fodret med industrialiseret økologisk proteinholdigt kornfoder, som optager unødvendigt store dyrkningsarealer. Den økologiske industrialiserede gris har blot lidt dårligere udnyttelse af det proteinholdige kornfoder, der er et større foderforbrug pr. kg. tilvækst i det økologiske sammenlignet med konventionelt. Selvom dyrene har fri adgang til grovfoder, så fungerer det i praksis kun som supplement, fordi de får så meget kraftfoder, som de hellere tager.

Vi bør i højere grad sætte diversiteten og naturligheden i højsædet. De mere nøjsomme, gamle racer bør på banen, f.eks. den gamle sortbrogede gris, som ikke er forædlet til at føde flere grise, end den kan passe, og som er kendt for i langt højere grad at kunne omsætte grovfoder i form af friskt grønt affald m.v. end de gængse økologiske grise.

Ser vi på kvæg, bliver det helt slemt. Her er avlen delt i malkekvæg og kødkvæg. Godt nok skal de økologiske køber på græs, men fra at være drøvtyggere, der hovedsageligt leverede mælk til kalven, er de blevet til højtydende, kornfodrede malkemaskiner. Tyrekalvene er et affaldsprodukt på samme måde som hos de konventionelle malkekvæg, og jerseykalve bliver hovedsageligt aflivet ved fødslen. Kalve fravænnest efter 24 timer, for at det skal kunne lade sig gøre. I virkeligheden er en kalvs naturlige fravænnest på cirka 6 måneder.

Fjerkræavlen er som i den industrialiserede produktion delt i æglæggere, hvor hanekyllingerne er et affaldsprodukt, der aflives, og rene slagtekyllingeracer med unaturlig høj tilvækst, som må begrænses

ved hjælp af regler. Økologien burde i højere grad orientere sig mod kombinationshøner som f.eks. lys sussex, der både har rimelige æg og kød. Den meget nøjsomme, gamle dansk landhøne burde også have en chance.

Gældende fra alle tre typer dyr er, at græs og grøntaffald som vigtige foderemner bedre vil kunne udnyttes af de oprindelige husdyrracer, som ikke er aylet til hurtig vækst på korn og soja. Græs og grøntaffald er billige foderemner, der sammen med en naturlig langsommere vækst, vil give sundere dyr med mindre indhold af væksthormonet IGF-1 og en bedre fedtsyresammensætning med højere indhold af omega 3-fedtsyrer. Forhold, der også vil være gunstige for os, når vi spiser dem.

Drift og anlæg

Det helt afgørende skridt for bedre dyrevelfærd er det regelsatte krav om adgang til friland, subsidiært de såkaldte kontrolerede udearealer. På friland har dyrene gode muligheder for at udøve deres naturlige adfærd. Det er klart en vigtig mærkesag for dyrevelfærden og en vigtig forskel mellem konventionel og økologisk drift. De økologiske søer går løst i hele livscyklussen og Dyrenes Beskyttelsesmærke er garanti for, at alle faringer foregår på friland, hvor soen har muligheder for redebygning og yngelpleje. De konventionelle søers udbredte skuldarsår er ukendte hos frilandssøer.

Det økologiske kvæg på græs og har derfor ligeledes højere velfærd, som blandt andet giver sig udslag i, at de økologiske køer har lavere dødelighed end deres konventionelle fæller.

Selvom de økologiske dyr i dag har ovennævnte fordele i forhold til dyr i konventionel drift, er der dog stadig plads til forbedringer inden for drift og anlæg. Det gælder forhold som naturlig fravæning, kastration, unge slagtedyrl og sæsondrift.

Naturlig fravæning

I konventionel svinedrift fravænes smågrisene ved 3 uger. De økologiske regler siger 7 uger igen et klart fortrin for økologien. Tidlig fravæning giver flere kuld

– op til 2,4 om året og derved flere grise per årssø – men soen presses. Naturlig fravæning er gradvis op til 16–17 uger, så der er stadig et stykke vej for de økologiske avlere. Fravæningsdiare er også udbredt hos økologiske grise – selv ved 7–8 ugers fravæning.

Der har været meget fokus på velfærden ved tidlig fravæning af grise. Det kan derfor undre, at det ikke gælder hos malkekvæg, når vi ved, at bindingen mellem mor og kalv er meget mere betydningsfuld her end hos grise. Det kan være, at offentligheden og forbrugerne ikke er klar over, at ko og kalv adskilles allerede efter 24 timer i økologien før netop at undgå, at den naturlige stærke binding mellem mor og kalv får lov at opbygges. Den naturlige fravæning for kvæg er ca. 6 måneder. Den tidlige fravæning medfører udbredt diare og stor kalvedødelighed, også hos økologisk malkekvæg. Den tidlige fravæning er blandt andet årsag til, at økologisk malkekvæg ikke er under Dyrenes Beskyttelsesmærke. Det er til gengæld økologisk kødkvæg, hvor kravet er, at kalven tidligst må fravænes ved 5 måneder.

Hverken i det konventionelle eller økologiske fjerkræhold ser kylling og høne overhovedet noget til hinanden. Udrugningen er erstattet af rugemaskiner. I et mere naturligt hønsehold burde det være hønen, der udrugede kyllingerne, så man kunne drage nytte af hønens yngelpleje.

Hele dyr

I den konventionelle husdyrindustri er dyrene bogstaveligt skåret til, så de passer ind i systemet. Fjerkræ næbtrimmes, grisene kastreres, halerne klippes systematisk (i øvrigt et brud på EU-lovgivningen) og tænderne slibes – alt sammen uden bedøvelse. På friland sættes der ring i trynen på soen, så den ikke ødelægger græsplænen for meget. Hos kvæget afhornes og studes, begge dele dog under bedøvelse.

I økologien er der gjort op med nogle af forholdene. Grisene har deres haler og tænder intakte, og fjerkræet har hele næb. Grisene kastreres stadig uden bedøvelse, og som sagt så foregår der til

gengæld tryneringning af frilandssoen uden bedøvelse. I EU-sammenhæng er Danmark og danske økologer næsten de eneste, der forsvarer retten til at sætte ring i trynen på søerne i de fælles EU-regler, og det er et spørgsmål om tid, før det forbydes.

Men også afhorningen er diskutabel. Argumentet har været, at det kan være farligt ikke at horne af. Men afhorning er et indgreb i dyrenes integritet, og når biodynamikerne kan bevare hornene på kreaturerne, så må det også kunne lade sig gøre for økologerne.

Unge slagtedyrl

Det er ønsket om store slagtedyrl, der fører til kastration. For grisenes vedkommende har store hangrise langt større risiko for ornelugt, og store flokke med store tyre er uregerlige og farlige.

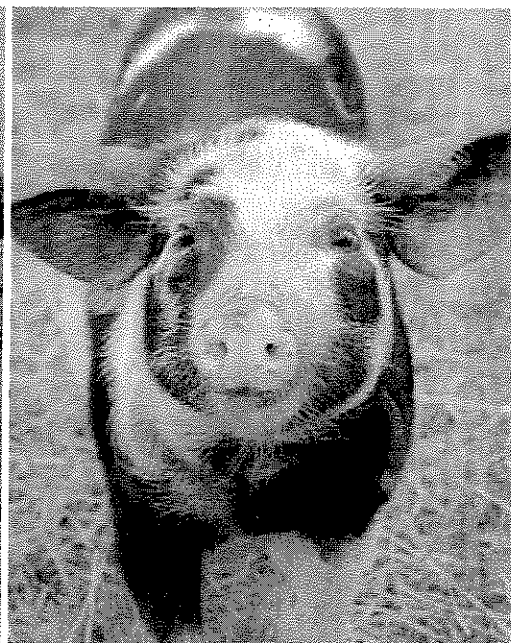
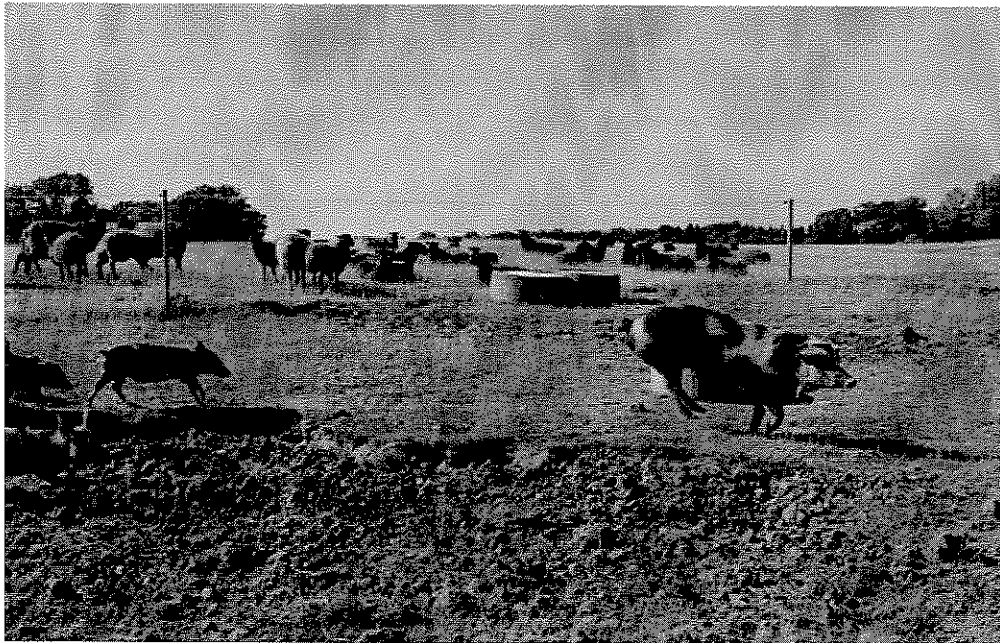
Dette rejser naturligvis spørgsmålet om, hvor store slagtedyrene bør være.

Når det drejer sig om kyllinger og lam, så er det helt naturligt, at vi slagter og spiser unge dyr. Dette gælder også for kvæg. Hvis tyrekalvene slagtes ved en alder på 6 måneder, kan både både afhorning og kastration undlades. Samtidig er der tale om et yderst delikat kalvekød. Det er et spørgsmål, om disse små kalve bør erstatte den økologiske studeproduktion.

Når det drejer sig om grise, vil en meget lav slagtevægt være den sikreste måde at undgå ornelugt fra både skatol og androstenon på, og der er oveni tale om ny kødkvalitet. Forsøg har vist, at kokke lovpriser kød fra såvel hangrise som sogrise, der er slagtet ved 40–45 kg levende vægt. Forsøg med sådanne små grise fra sortbroget dansk landrace har endog fundet vej til spisekortet hos NOMA, som netop er udnævnt til verdens bedste restaurant. Det vil sandsynligvis blive noget dyrere, især fordi slagteomkostninger vil blive dyrere per kilo kød, men kvaliteten vil være væsentlig højere.

Sæsondrift

I naturen får husdyrene deres unger i foråret, så de kan vokse op i vækstsæsonen, hvor der er rigeligt foder. Sådan er naturen fornuftig indrettet, og det kunne vi drage nytte af i vores økologiske hus-

dyrhold, som i dag er indrettet som det konventionelle husdyrproduktion med sin kontinuerte drift – for grisenes vedkommende med faringer året rundt.

Grisenes cyklus passer bedst til sæsondrift. Ved kun at lade soen fare i det tidlige forår slipper hun for den varmestress, som er udbredt i sommermånederne (soens komforttemperatur er 12 grader), og pattegrisene lever livet farligt i frostperioder. Til gengæld er det bedste løbetidspunkt – det tidspunkt hvor de bedst kommer i brunst – i november.

Ved sæsondrift har man mange dyr i vækstsæsonen, hvor dyrene selv kan hente deres foder, og hvor udbringningen af gødning fra stalden er minimal, fordi driften foregår på friland.

Husdyrholdet er i vinterperioden begrænset til forældredyrene. Det betyder færre energikrævende stalde og mindre af det mest besværlige arbejde. Ja, det bliver overkommeligt at arbejde med dybstrøelse i stedet for spaltegulve, fordi man ikke skal muge ud efter så mange dyr.

Dyrevelfærden kan med andre ord få endnu et løft ved sæsondrift, og den letudvaskelige og ildelugtende gylle kan udfases.

Nyttedyr

I stedet for at begrænse husdyrenes naturlige adfærd, bør vi drage nytte af den. Grisen kan lave et formidabelt jordarbejde, og hvis grisene indpasses i sædskiftet, kan de lave en effektiv kvikbekæmpelse.

Fjerkræ går godt i spænd med frugttræer, og kvæg kan pleje vores marginaljorde. Husdyrene kan med andre ord udfolde deres naturlige adfærd, og vi kan spare arbejde og energi.

En vision om harmoni

Bliver visionen om det naturlige, økologiske husdyrhold ført ud i livet, vil det føre til et væsentligt mindre omfang af husdyr. Det vil selvfølgelig være oplagt at starte med, at indskrænke antallet af konventionelle husdyr, men en egentlig afvikling af konventionel drift må være målet. Men med alle dyr på friland, i sæsondrift, slagtning af unge dyr, samt et alsidigt og langt mindre husdyrhold, vil der blive mindre kød, æg og måske især mejeriprodukter.

Og det er måske ikke så skidt, for færre animalske proteiner i kosten falder i god tråd med bestræbelserne for at begrænse livstilssygdomme og klimabelastning. Så på samme måde som de animalske proteiner bør ses som et krydderi og kosttilskud i vores diæt, så bør vi betragte de økologiske husdyr som et supplement til den økologiske produktion af grøntsager, brødkorn, frugt og bær. Især det relativt store antal økologiske malkekøer vil komme til at stå for skud.

Så kan vi benytte anledningen til endelig at få harmoni og selvforsyning i det økologiske jordbrug. En dyreenhed per hektar, som er reglerne i dag, betyder, at vi har brug hvor, at mindst halvdelen

af foderet skal hentes udefra. Hvis der skal produceres foder til bedriftens eller lokalområdets husdyrhold, skal der i fremtidens landbrug være under 0,5 dyreenheder per hektar.

Behovet for arealer til foderkorn vil blive reduceret voldsomt ved indskrænkning af husdyrholdet, samtidig med, at grisene omsætter affald fra grønsager, græs og rødder, fjerkræene selv finder proteiner, og drøvtyggerne henter foder ved pleje af naturarealer. Flere grønsager i stedet for korn vil også frigøre arealer.

Der vil alt i alt blive plads til mere end en fordobling af skov- og naturarealer, og det vil betyde et langt større naturindhold på de dyrkede arealer ved læbælter, solitærtræer, biotoper og agroforestry.

Alt dette vil give et nyt skovlandskab med omfattende CO₂-binding og med naturlig skygge til stor glæde for husdyrene. Og det vil være den ultimative dyrevelfærd, for grise er af natur skovdyr. Det samme er junglehønen, og kvæg kan godt lide skovlysninger.

Naturlig økologi som strategi

Troværdighed er afgørende i en markedsbaseret udvikling, og det er en markedsbaseret udvikling, der driver økologien. Troværdighed er også at erkende, at det nuværende stadie for dyrevelfærden i økologien ikke er absolut og ideelt, men et vigtigt skridt på vejen til visionen om naturligt husdyrhold i naturlig økologi.

Dyrkningsarealet

– en af klodens mest begrænsede ressourcer

AF ANJA HÄRLE EBERHARDT, BIOLOG

Fødevarer, energi, byudvikling og natur kæmper om arealerne på kloden. I Danmark kan der dyrkes afgrøder overalt og derfor er naturarealet her mere presset end andre steder. Beslaglæggelsen af så store arealer til foderproduktion er endnu en god grund til at tage husdyrproduktionen i Danmark op til revision.

Af Danmarks 2,7 million hektar dyrkningsjord bruges omkring 1,5 million hektar til produktion af korn og raps til fodring af produktionsdyr. Dertil skal lægges 0,7 million hektar med soja til fodring af de danske svin, som dyrkes på den anden side af Atlanterhavet i lande som Brasilien, Argentina og USA. Denne dyrkning af soja er en af de helt store årsager til ødelæggelse af natur i disse lande. I Danmark dyrkes ca. 0,5 million hektar med græs og andet grovfoder. Kun i størrelsesordenen 0,1 million hektar anvendes direkte til dyrkning af menneskeføde i Danmark.

Produktionsdyrenes eksistensberettigelse i Danmark er i høj grad, at de kan pleje den lysåbne natur med afgræsning og jordbearbejdning mod besværligt rodukrudt, og

det sker i alt for ringe grad – til dels også hos økologerne. Uden husdyrene i landskabet mister vi enge og overdrev, som vokser til moser og skov, og jorden inddrages til korndyrkning. Vi skal have mosaiklandskabet tilbage, hvor lysåbne halvnatur og foderproduktion forekommer på det samme areal, hvor kornet fylder meget mindre, og de grønsager, der skal erstatte vores store kødforbrug, breder sig over større arealer. Dyre- og plantelivet på de dyrkede jorde er helt afhængigt af produktionsdyrenes pleje, og derfor er det spild, at lovgivningen tillader at dyrene får lov til stå arbejdsløse i staldene. F.eks. kan vibernes unger ikke komme på vingerne uden muligheden for at samle føde i en eng med lavt, helst afgræsset græs inden for en kort radius af reden i kornmarken, hvor viberne gerne yngler. Det er ikke økonomisk muligt gennem tilskud at formå landmænd til at afgræsse eller slå tilstrækkeligt store arealer, når det ikke indgår som en naturlig del af driftsformen. Driftsøkonomisk er det besværligt, og landmændene kræver i dag næsten betaling i guld for ydelsen. Den foderproduktion, der skal

være, må nødvendigvis skubbes i retning af mere grovfoder som græs og lucerne og færre kornmarker for at udgøre de sunde sædskifter med mange muldopbyggende afgrøder, der lægger CO₂ i muldbanken.

Pointen er, at den gode arealanvendelse skal afspejle sig i produktionsdyrenes kostplan – også i endnu højere grad end i dag hos økologerne. Bedre krav til produktionsdyrenes fodersammensætningen er en nødvendighed for, at der kommer økonomi i at lade dyrene pleje også de mere magre, kuperede og fugtige halvnaturområder. I modsat fald vil økonomiske hensyn gøre, at produktionsdyrene fodres med toptunede afgrøder, der giver den hurtigste vækst – hvilket også står i skarp modsætning til fodring, der fremmer selvsunde dyr.

LÆS MERE i artiklen *Dansk svineproduktion ødelægger natur i Sydamerika* i DOF's medlemsblad Fugle og Natur 3, 2010. Artiklen kan også findes på www.dof.dk ved at søge på »25 mio svin«.

Dyrenes Beskyttelse

I Dyrenes Beskyttelse vil vi gerne sætte en stopper for den konventionelle husdyrindustri, og vi vil gerne fremme en omlægning af det økologiske husdyrhold til bedre dyrevelfærd.

EU-reglerne for økologi er nu totalharmoniseret, men en niveaudeling af Dyrenes Beskyttelses mærke vil kunne være et redskab, der som en overbygning på Ø-mærket, vil understøtte udviklingen af et økologisk husdyrhold med optimal dyrevelfærd.

I Dyrenes Beskyttelse diskuterer vi omlægningen af vores mærke til tre niveauer. Man kunne tænke sig et system, hvor niveau tre er som det er i dag, niveau to kunne være, at en ko (tante) går med kalve, og niveau et, at malkekoen går med sin egen. På den måde kan vi med større styrke anprise alle dyr, blot de er på friland, f.eks. også økologiske æg og mælk, samtidig med at vi kan vise, at der behov for endnu bedre velfærd. En velfærd, hvor koen går med sin kalv, og hønen udrunder

ANBEFALET AF DYRENES BESKYTTELSE

sine æg og fører sine kyllinger. I Dyrenes Beskyttelse vil vi gerne have denne debat udbredt til den økologiske sektor.

Mærket *Anbefalet af Dyrenes Beskyttelse* sidder på det økologiske svinekød, Frilandsgrisen, udvalgt kødkvæg og økologisk slagtefjerkræ. Alle besætninger, der leverer til mærket, producerer under hensyn til dyrevelfærden og kontrolleres hvert år af Dyrenes Beskyttelse eller Plantedirektoratet.